Praga 27/I. 03
II. Ječna 5.

Velecenjeni gospod!

Strašno dolgo pismo Vam napišem danes. Jaz jako rada pišem pisma. Jako veliko ulogo igrajo v mojem življenju in vsa moja sreča se je začela s pismi. Dopisujem z mnogimi ljudmi: z otroci, z učenjaki v svetu, katerih ne poznam, z dekletcami, starimi ženami, z možmi v vseh dobah. Malo pišem, vsakemu dvakrat, trikrat na leto ali takrat pišem iz srca. Če se kdaj osebno vidimo, Vam bom pripovedovala o tem. Napisati sem že hotela zbirko novel „Pisma", – same doživljene novele, katerim bi rada postavila v knjigo trajen spomin. Ali premalo sem sama in da bi tako rekla – preveč sem srečna in preveč živim. Umetniki morajo biti sami in nesrečni ali vsaj žalostni in razočarani. Jaz pa vse čiste sile in vse lepe misli, vse vse preživim, nikoli nisem na miru, – v življenju sem umetnica – v literaturi nisem.

Moja mala spi. Tri leta bo stara drug mesec. Pametna je, celo abecedo zna, v trafiko hodi po časopise in v prodajalnico po kar jo pošljem. Samostojna je, ničesar se ne boji, niti teme, niti tujih ljudij. In vesela je, zdrava, imenitna! Jaz jo imam strašno rada, ali razvajam jo ne. Ona naj bo srečna, naj se veseli življenja, dobra naj bo, ali jaz jo odgajam tako, da ne bo srečna in vesela na škodo drugih. Ob 7. jo dam spat, poslovim se od nje, pa greva z Vladom v gledišče ali v kavarno, ali v Vladino rodbino na čaj. Mi se imamo vsi trije radi, strašno smo veseli ali nič drug drugega ne mučimo. Sploh posebno, kakor mati nisem sentimentalna. Igramo se vsi trije, žogamo, skačemo, tovariši smo in nič več. Mala pravi nama: Vlado in Zofka in to je tako veselo in lepo. Ali dobra je jako. Sploh Vam o naši pedagogiki še kaj pišem.

Sedaj mala je šla spat, Vlado je odšel na nekak sestanek, kjer se bo debatiralo, pa dolgo ne pride. Tudi o Vladu boste še zvedeli. Dober je, kakor značaj tih, neupogljiv, – dosti hladnega naziranja na vse. Mi se imamo jako radi, čeprav sem jaz čisto drugačna. Jaz rada sanjarim, sem optimistka, bistrega, razburljivega temperamenta, – Vladu so sanje neumnosti ali goljufije in če se kregava, sem vselaj jaz kriva, ker je on premiren, da bi se razburjal in se mu zdi to pod dostojanstvom razumnega človeka. Z otroci se razume bolj, kakor jaz, igra se z njimi, kakor da je sam otrok, ali da bi šel enkrat z menoj ob mesečini na Hradčane in bi se navduševal za kaj, kakor jaz, – tak ni. Zato si jaz večkrat najdem kogarkoli in mu grem razkazovat Prago v prvem snegu, Prago z hriba doli, cesarski grad o polnoči i. t. d. Grem v „Ilirijo" po vzamem kakšnega Slovenca, pa ga vlačim par ur po najlepših krajih okrog. Zvezde mu kažem, Vltavo, meglo in vse mogoče. Revež hodi z menoj in iz vljudnosti ne reče niti bev niti mev ali če mu pogledam po nesreči v obraz, vidim, kako se dolgočasi in kako je nesrečen, da ne more sedeti v kaki gostilni in piti pivo pa peti. Jaz vidim vedno mnogo ljudij, z mnogimi se seznanim, ali verjemite mi, da so taki precej redko posejani, ki bi vedeli oceniti poetičen pogled in čutili trenotke, ko se jim srce odpira od lepote, ki je okrog ~~njih~~ njega.

Tako mi pride na misel, da bo tudi takih malo, ki bodo brali Vašo knjigo s spoštovanjem do vsega lepega in rahlega, kar ste položili v njo. Vaši kolegi, – odpustite mi, prosim! – kaj zahtevate od njih!? Kranjski gospodje Vas nič kaj ne cenijo?! – Kako tudi! Eni so, ali fanatiki, – morda dobri, pošteni, – i. t. d. – ali pa se brigajo za politiko, za konzume in znajo ceniti le svinjino še pečena piščeta in dobro vino. Bila sem na deželi dlje časa in dobro jih poznam. Literatura – to so jim samo sentimentalne budalosti in na „Dom in svet" so naročeni samo radi lepšega. Dobro poznam naše ljudi, – tudi čiste „svobodomiselne": Eni in drugi ne mislijo nič. – Kako je pisal Govekar v „Slovanu", – „da ste pri ženskem svetu priljubljen." – To je razžaljenje za Vas, poznam tudi ta naš „ženski svet." V Ljubljani, ki je „svet" slovenske ženske, se zanimajo samo za bluze, pudre, klobuke in lajtnante, za literaturo samo v kolikor je v modi. – In zato me jezi, da bodo morda res uživale

DEZ. ARHIV LBS MARIBOR
SL 349/1

Vaši knjigi sentimentalne frajle od 15 pa do 30. let, ki so sentimentalne iz nevednosti in omejenosti, ki nimajo pojma o življenju in so jim vsi Vaši duševni boji, kakor sladka limonada, ki se izpije med Marlittinim romanom in Prevostovimi pikanterijami, – tako ga preneso.

Lepa je Vaša knjiga, pisana je z dušo, to se čuti v vsaki vrsti. Zato se je tudi meni lepo brala tudi na mestih, kjer se čuti, da jo je pisal katoliški duhovnik. Vi verujete. Mi, jaz ne verujem. – Ne mislite, da rečem, to samo tako lahko: „ne verujem." V aprilu bom stara 26 let in od 16. leta sem razmišljevala mnogo o tem. V tisti naivni veri, ki jo imam tudi še zdaj rada, ko je leta več ne verujem, sem preklečala mnogo ur v dvomih in bojih in ko sem prišla v svet se je polagoma zrušilo vse. Ne verujem v Boga ali verujem v človeka. Vidite, če sem prej kaj naredila, kar se ni skladalo z mojo vestjo, sem šla k spovedi in kmalu sem pozabila, zdaj si ne pozabim in ne odpustim nič, zdaj čutim stokrat odgovornost za se in za svoja dela. Te odgovornosti pred seboj samim za-se, nisem prej skoro nič čutila, skoro nič se nisem poznala. „Moli, da ne padeš v skušnjavo" – to je precej komodno in potem – tudi če človek pade, ima še vedno izgovor na hudobnega duha, na dobro voljo in slabo meso, – ali če tako jako in intenzivno čutiš, sam si odgovoren za vse, če zgubiš sebe, spoštovanje pred seboj, je konec, absoluten konec, – potem mislim, da jo opreznejši: In potem molitev?! – ~~Jaz~~ Pomaga po Vašem mnenju?! – Jaz mislim, da bi tudi Vi smatrali večjo oporo v življenju in ščit proti razočaranju, – spoznavanje ljudi. Jaz bom mojo malo vzgojila tako, da bo čim prej zvedela vse. Kaj je dobrega in kaj slabega na svetu, povedala ji bom, da so ljudje bolj slabi, kakor dobri in da jim ni slepo verjeti, osobito jo bom naučila, da se ne bo podajala nikoli ~~kakoršnikoli~~ strasti. – Glejte, jaz sem srečna, gotovo stokrat srečnejša, kakor če bi bila vzela doma kakšnega Jugovca, ki bi mu duševno obzorje segalo kvečjem do „Naroda." In ko sem se podala Vladu, – preko 2 leti sva se poznala in rada imela – ni bilo to v strasti – i nikoli mi ni bilo žal niti trenotek. Ko sem bila v drugem stanu, sem bila srečna, postala sem lepa, razvila sem se duševno in telesno. Ko je mala prišla na svet, – nisem imela sicer skoro krajcarja a kako sem bila vesela! Da so me obrekovali, opravljali, – oh, kako mi je bilo vse strašno malenkostno. Jaz sem Vlada poznala! Poznala sem ga, kot sem poznala druge ljudi, ker sem imela nesrečna otroška leta in sem bila prisiljena k razmišljanju o svetu in ljudeh. – Povedala bom vse moji mali, opozorila jo na vse nevarnosti, pokazala ji bom vse mogočnosti, da ne bo postala nesrečna v ljubezni. Ali vzgojila jo bom tudi tako, da četudi bi se razočarala v človeku, ki ga bo imela rada, da bo imela še zadosti moči živeti sama in si napraviti to življenje tako, da bo njej in drugim koristno. – In končno, če bi tudi poginila, – življenje je samo tako dolgo nekaj vredno, dokler smo dobri in dokler nas veseli.

– Ali dosti! O takih rečeh se da samo govoriti, preobširne so in prevelike za pisma. Hotela sem reči, da samo, da spoštujem vsako prepričanje, ki je res prepričanje, ki ni niti slepi fanatizem, niti leno ždenje v komodnem kotičku starih form, niti zopet prazno opičenje in bobnanje s praznimi frazami. – Ko sem imela v Ljubljani predavanje sem rekla, da nisem bila pet let pri spovedi, pa je neki profesor potem dejal: „kaj sam nisem bil 20 let pri spovedi ali če ženska kaj takega reče, je pa vendar-le grdo." – Taka svobodomiselnost se mi gnjusi. To se ve, da nima prepričanja, da smatra spoved za nekaj dobrega in je zato neznačajnež, ker jo opušča. Jaz n. pr. Aškerca, kakor človeka ne spoštujem posebno. Ni se pokoril cerkvi ali mašo je vendar bral, hodi za ženskami, ali skrivaj, ker se mu zdi vendar greh i. t. d. Vem za kaplana, ki se je zaljubil v učiteljico. Odšla sta na Rusko, prestopila k pravoslavju in se vzela ali žena njegova se ne podpisuje pri nas z njegovim imenom. To je za me strahopetnost. Če misliš v svoji duši in si prepričan, da delaš prav, zakaj se sramuješ; če pa misliš, da grešiš, ne greši ali vsaj priznaj, da grešiš in se ne skrivaj po „slabostjo človeško" in takimi frazami.

Zato se mi Vaša knjiga dopade, ker je človeška, ali ki se strinja z Vašim življenjem in Vašimi nazori. Povem Vam pa, da Vam bodo ravno duhovni zamerjali Vašo odkritosrčnost. Vi jih poznate, kakšni so večina. Premalo so poetični, da bi jim bila ljubezen kedaj kaj drugega, kakor grda, brutalna, peklenska skušnjava. Tiste eterične, krasne ljubezni, ki veje od duše do duše, kakor vonj razcvetenih rož, ki oplemenjuje in očiščuje srca, – te ljubezni oni ne poznajo.

Jaz jo poznam, zato Vas razumem. Vi, katoliški duhovnik in jaz, ki sem srečna v veliki ljubezni poleg svojega moža, nama je obema zaprto in prepovedano vse drugo. Ne želim si nikoli ničesar in nikamor in vendar sprejemam rada od življenja vse, kar smem vzeti brez krivde. Poznam nekoga, ki me ljubi, enkrat, dvakrat me vidi v letu, ali ljubi me s krasno, spoštljivo in čisto ljubeznijo brez želja. Kadar me vidi, se dotakne moje roke, pogleda me v oči in zopet vem: mislil bo na me, pol leta, celo leto. Tisti dan, ko me vidi je boljši, kakor je bil včeraj in kakor bo jutri. Kaj je to krivica, da sem vesela te ljubezni in da sem hvaležna, da me ljubi tako lepo?! Ve, da ga ne ljubim, ve da sem srečna, ničesar ne upa, ali ljubi me.

Letos sem mnogo potovala. Neko noč sem se vozila sama z nekim inženirjem v kupeju 2. razreda. Ležala sem na eni strani, on mi je sedel nasproti in sva se razgovarjala. Pripovedoval mi je o svoji mladosti, o sebi, o svojih dveh dečkih, o svoji ženi, ki je „dosti" srečen z njo. Nikdar se nisva videla prej. Tudi jaz sem se razgovo-

št. 349/1.
št. 349/1.
št. 349/1.

rila, pripovedovala sem o sebi, ko sem bila majhna, kako sem si želela v svet, kako sem odšla potem od doma, kolikrat sem gladovala, ali kako je bilo vendar vse krasno, vse sem pripovedovala. Hipoma sem postala zaspana in že ~~so~~ pol v snu se mi je zdelo, da me ta človek zdaj tako dolgo in blago. krotko gleda, kakor se gledajo otroci, ki jih ima človek rad in že sem si mislila, da sem neumna, da si take reči domišljam. Spala sem dolgo. Zjutraj se prebudim, — nekdo me je bil poljubil. Odprem oči, dan je bil in tisti inženir kleči na podu, prosi me za odpuščanje, še enkrat me poljubi in predno se še dobro zdramim, sedi zopet na svojem mestu in si pokriva z rokami obraz. Sedem in vidim, da ima vse roke mokre od solz. Še enkrat me prosi za odpuščanje. „Ihr Wesen hat mich überwältigt.“ Niti besede več nisva govorila, ali ~~jaz~~ meni se še danes nekaj v srcu zgane, kadar se spomnim na tiste besede, kako jih je izgovoril: „Ihr Wesen...“ Kaj je mislil celo noč?! — — Vidite, in kako bi naj ~~bil~~ človek ne bil tako tiho hvaležen, da doživi take lepe reči. Kaj je to kakšna krivica, kaj je to nekaj grdega? — Ne more biti nič grdega, ker jaz ne izgledam tako, da bi me mogel imeti kdo ravno zaradi moje lepote rad. —

Oh, ali dosti, dosti! — Mislila sem, da imam še eno prazno stran. Veseli me, da mislite o Japoncih ravno tako, kakor jaz. — Bodite prav lepo pozdravljeni, ne ustrašite se tega pisma, pišite mi zopet kaj in ne recite mi „milostiva“; meni se taka strašanska vljudnost nič ne dopade! — In pišite mi kmalu, jaz pisma rada sprejemam — najraje kakor pišem!

Moram povedati, da nisem prečitala še cele Vaše knjige. Kadar jo prečitam, napišem še kaj. — Vi se bojite smrti? — Jaz prav čisto nič. Še danes bi umrla, če bi bilo treba —